

ENDÜSTRİ SONRASI TOPLUMUN GÜÇ KAYNAKLARI

Prof. Dr. Mustafa TALAS

Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

E-posta: mtalas44@gmail.com

ÖZET

Çeşitli isimlerle adlandırılan yeni dünya düzeni etkisini bütün dünyada sürdürmektedir. Küreselleşme, bilgi toplumu, medeniyetler çatışması, medeniyetler buluşması, tarihin sonu, postmodernizm, post endüstriyalizm gibi isimlerle adlandırılan bu yeni dönem dünyanın her tarafında toplumsal yapıları, kültürleri, ekonomik yapıları siyasal sistemleri alt üst eder bir biçimde değiştirmektedir.

Bu yeni sürecin bir diğer ifade edilişi olan endüstri sonrası toplum bilgili olanların güçlü olmasından dolayı bilgi toplumu adıyla da anılmaktadır. Bu isimlendirmelerden hangisi kullanılırsa kullanılsın dünya yeniden yapılandırılıyor. Bu yeniden yapılandırmanın oluşumunu sağlayan güç kaynakları mevcuttur. Bu güç kaynakları; ekonomi kuruluşları, medya ve sivil toplum şeklinde sıralanabilir. Aslında her üç güç kaynağının da temel altyapısı ekonomik kaynaklara bakmaktadır. Ekonomik kaynakları elinde toplayan güçler sırasıyla medya ve sivil toplum gücünü de elinde toplamayı başarmaktadır.

Bu bildiride endüstri sonrası toplumun karakteristik özelliklerinden olan güç kaynaklarını sosyolojik analiz ile izah etmek amaçlanmaktadır. Yapılan analize göre dünyadaki küresel sistemde söz sahibi olanların ekonomi kuruluşlarının yanı sıra medya sektörünü ve sivil inisiyatif gruplarını kontrollerinde tuttıkları görülmüştür. Yöntem olarak teorik analiz yöntemi benimsenmiş olup materyal olarak kütüphanelerdeki kitaplar ve ulusal-uluslararası veri tabanları kullanılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Endüstri sonrası toplum, küreselleşme, güç kaynakları, küresel güç kaynakları

Giriş: Kapsam, Amaç, Sınırlılıklar, Materyal ve Metod

Toplumları, kültürleri ve toplumsal yapıları derinden etkileyen küreselleşme olgusu, aşağı yukarı kırk ya da elli yıldır dünyada etkisini sürdüren önemli bir meseledir. Aslında, çok eski zamandan beri insanlığın değişimini ortaya çıkaran keşif ve icatlara bağlı olarak gelişen olay ve olguların kartopu etkisiyle bileşimini ifade eden küreselleşmenin en yoğun bir biçimde toplumsal yapıları, kültürleri ve ekonomileri etkilediği bir dönemi yaşamaktayız. Bir anlamda mazisi insanlık tarihi kadar eski olan ama güncel sosyal olgular topluluğundan küreselleşme adıyla sözettiğimizi söyleyebilmemiz olasıdır.

Küreselleşme, gücünü ekonomik ve teknolojik faktörlerden alan bir sosyal gerçekliktir. Bir bakıma birbirini besleyen ve geliştiren bu iki faktörler topluluğunun

bileşimini anlatmaktadır. İşin doğrusu ekonomik faktörler olmadan teknolojik seviyeyi yakalayabilme şansı olmadığı için, teknolojik seviye yakalanmadan da ekonomik bakımdan güçlü olunmadığı için, bu iki faktörler topluluğu birlikte sosyal sistemleri ve kültürleri etkilemekte ve dönüşüme zorlamaktadır. Bununla da kalmayıp kendilerine sahip olana güç ve otorite kaynağı olabilmektedir.

İşte bu bildiriye, dünyayı meşgul eden küreselleşme olgusunun güç kaynaklarını sosyolojik olarak analiz etmek istedim. Küreselleşmeye güç kazandıran ekonomik ve teknolojik faktörleri analiz ederek, küreselleşme olgusunun daha anlaşılabilir olmasını amaçlayan bu çalışma iki bölüm olarak tasarlanmıştır. Birinci bölümde küreselleşmenin ne olup ne olmadığı tartışılırken, ikinci bölümde bu küreselleşmeye güç veren faktörler analize tabi tutulmuştur.

Bildiri için materyal olarak şahsi kütüphaneler ve üniversite kütüphanesinde bulunan kitaplar ve veri kaynakları ve ayrıca web ortamında erişimi mümkün olan makaleler kullanılmıştır. Metod olarak ise teorik analiz metodu benimsenmiştir.

Bu izahlardan sonra, bildirinin birinci bölümü olan küreselleşmenin ne demek olduğunun anlatılacağı bahse geçilmesi gerekmektedir.

1. Küreselleşme

Dünyanın sıkışması ve tek bir yer olarak algılanma bilincinin artışı olarak tanımlanmakta olan küreselleşmenin süreç ve eylemlerinin birkaç yüzyıldır devam ettiği söylenebilir ancak küreselleşme tartışmalarının yoğunluk kazanması son dönemlere rastlamaktadır.

Küreselleşmeyi Waters, sosyal değişimi milenyumda açıklayacak anahtar kavramlardan biri olarak nitelendirmektedir. Wood için küreselleşme, kapitalizmin evrenselleşmesi sürecidir(Talas, 2005:99-101). Küreselleşme araştırmalarının önemli simalarından biri olan Roland Robertson, küreselleşmeyi, hem dünyanın küçülmesi, hem de bir bütün olarak dünya bilincinin güçlenmesi olarak tanımlamaktadır(Robertson, 1998:22-33). Gencay Şaylan küreselleşmeyi, pazarın egemenliği, devletin küçülmesi ve özelleştirme, uluslararasılaşmış sermayenin sınırsız hareketi biçiminde izah etmektedir. Martin Albrow, küreselleşmeyi insan yaşamı üzerinde dünya çapında etkiye sahip olan pratikler, değerler ve teknolojinin yayılması olarak tarif etmektedir.

Küreselleşme konusunda, Fuat Keyman, küreselleşme ile kastedilen durumun çok net olmayıp, kavramın zaman zaman dünya toplumlarının birbirine benzeşimleri ve buna bağlı olarak tek bir global kültürün ortaya çıkışını, zaman zaman da toplumların, toplulukların ve kimliklerin kendi farklılıklarını ifade ediş ve tanımlayış süreci için kullanılabildiğini beyan etmektedir(Keyman-Sarıbay, 1998:7).

Rana Aslanoğlu ise küreselleşmeyi kültürel bir karışım alanı olarak modernite projesinin krizi olarak görmektedir(Aslanoğlu, 1998:124-125).

Paul Hirst, Graham Thompson ve Robert Wade, küreselleşmeye yapıcı ve yerici yaklaşanların aksine, mesafeli yaklaşmaktadırlar. Onlar, modern dünyanın diğer özelliklerine ve ulus devlete meydan okumada küreselleşmeyi yetersiz bulmaktadırlar. Ayrıca, onlar küreselleşmeyi zayıflık süreci olarak görmektedirler(Hirst, Poul ve Thompson, Grahame, 2000:26)

Bu aşamada, küreselleşmenin ne olup ne olmadığını anlattığımız ve küreselleşme konusunda önemli bir yere sahip biliminsanlarına dayandırdığımız birinci bölümden sonra, ikinci bölüm olan küreselleşmenin güç kaynaklarını ele almamız icap etmektedir.

2. Küreselleşmenin Güç Kaynakları:

Küreselleşmeye güç sağlayıcı faktörler şeklinde de ifade edebileceğimiz küreselleşmeyi sürükleyici güçler, dünyaya ve küreselleşmeye büyük oranda siyasî, ekonomik ve kültürel olarak yön veren devletler, uluslar arası kuruluşlar ve ulusötesi teşkilatlanmalar ile küreselleşmenin en önemli dayanağı olan sermaye ve onun sağladığı iletişim imkânları diğer önemli sürükleyici güçleri anlatmaktadır.

Küreselleşmeyi sürükleyici güçleri iki ayrı kategoride incelemek mümkün olmaktadır: Bunların birincisi ekonomik, ikincisi teknolojik boyutlu itici güçlerdir.

Çok uluslu ya da ulusötesi şirketler denilen dev kuruluşlar ile bunların oluşturdukları siyasî organizasyonlar ve dünyanın finans piyasalarına kabul ettirdikleri uluslar arası anlaşmaları küreselleşmenin ekonomik boyutlu güç kaynaklarının en başında gelenleridir. Bunun yanı sıra, sermaye akışını sağlayarak ortadan kaldırmak için hazırladıkları çok kapsamlı çalışmaları, dünya çapında, ürettiklerini pazarlayabilmeleri konusunda engel teşkil eden hususları bertaraf eden kurumsal nitelikli uluslararası anlaşmaları da bu türdendir.

Çok uluslu şirketler, yeni dünya düzeninin oyun kurucuları olarak her ülkeyi bir “pazar” olarak algılamakta ve onlar içerisinde yaşayan her birey bir “müşteri” niteliğindedir. Sonuçta tasarlamış oldukları küresel projelerinin amacı, dünya üzerinde yaşayan bütün milletlerin insanlarını kapsama alanlarına almaktır(Eroğlu, 1999:149-150).

Hemen hemen tamamı G7 denilen Kuzeyli ülkelere mensup olan ulus ötesi şirketler, Kuzeyin istek ve çıkarlarını dünya menfaati adını verdikleri paravan şirketleri ve ortakları aracılığıyla oluşturdukları lobi faaliyetleriyle az gelişmiş ülkelere zorla kabul ettirmektedirler.. Adına MAI denilen çok taraflı yatırım anlaşmalarının verdiği güçle, çok uluslu şirketlerin önünde bulunan engeller bir bir ortadan kaldırılmaktadır. Küreselleşmenin önemli getirilerinden biri olarak sermaye akışkanlığının sağlanmasıyla, çok uluslu şirketlerin ulus devlet müdahalelerinden kolaylıkla kurtarıldığı gözlemlenmektedir(Kazgan, 2000:52).

Dev şirketler ve uluslararası kuruluşlar, Dünya ekonomisini yönlendiren ve denetimi elinde bulundurmakla beraber, dünyadaki siyaseti de kontrolleri altına almayı başarmışlardır(Ulagay, 2001:33-35).

Küreselleşmenin güçlendirilmesini temin eden uluslararası kuruluşların önemli faaliyetlerinden biri de finansal olarak liberalleşme programlarının devreye sokulmasıdır. Uluslararası Para Fonu, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi uluslar arası finansal kuruluşlar tarafından devreye sokulan finansal liberalleşme programları, finans sermayesinin önündeki tüm engelleri kaldırıp, dizginsiz sermayeye meydan okurcasına eşitlikçi, toplumsal adalete uygun olmayan politikalar icra edilmektedir. Küreselleşmenin etkili araçlarından biri olarak görülen para ve maliye politikaları, ülkeden ülkeye civa gibi akan sermayenin taleplerine göre gerçekleştirilmekte ve finans sermayesi getirdiği kurallara uymayan ülkeleri terk ederek adeta terör gibi yaptırımlar uygulamaktadır(Kozanoğlu, 2002:58). Küreselleşme çağında sermaye akışkanlığının en somut göstergesi şeklinde değerlendirilecek bir tespite göre, günlük olarak dünya üzerinde akışkan bir biçimde dolaşan para miktarının 1.5 trilyon dolar olduğu anlatılmaktadır.

Sonuçta ekonomik anlamdaki avantajlarının bir getirisi olarak ifade edilecek teknolojik imkan ve fırsatlar da küreselleşmenin bir diğer grup güç kaynaklarını temsil etmektedir.

Dünya üzerinde varolduğundan beri, çevresiyle bir başka deyişle doğa ile mücadele halinde olan insanoğlunun mücadelesinin sonucunda teknoloji ortaya çıkmaktadır. Dünyayı dönüştüren ve değiştiren tekerleğin, pusulanın, matbaanın, buhar makinasının icadı ve atomun parçalanması gibi buluşlar hep insanın doğaya karşı mücadelesinin ürünü olarak insanlık için devrim sayılacak değişimler yaratmış yenilikler olarak öne çıkmaktadır(Kongar, 2002:1).

İletişim sistemlerinde meydana gelen son bilişim-iletişim devrimi de, benzer bir şekilde, küreselleşen dünyayı büyük ölçüde ortaya çıkarabilmiş faktörler olmuşlardır.

Elektronik iletişim devriminin sonucu olan ulaştırma teknolojisinde, bilgi - iletişim teknolojisinde sağlanan gelişmeler ile beraber fikirlerin ve dünyadaki bilgilerin nakledilmesi, küreselleşme süreci için kaldıraç rolü üstlenmiştir. Bu devrimsel değişmelerle ve yine iletişim sektöründe meydana gelen yüksek düzeyli maliyet düşüşleriyle bireyler, gruplar, toplumsal aktörler veya şirketler arasındaki milletler ötesi etkileşim sürekli yoğunluk kazanmaktadır. Küresel iletişim teknolojilerinin kıyas kabul edilemez olan bir hızda gelişmesiyle, Kanada'daki bir işadınının Avustralya borsasında anında işlem yapabilmesi mümkün olmuş, bu da finansal piyasaların tarihte hiç olmadığı kadar etkin hale gelmesi gibi bir sonucu ortaya çıkarmıştır(Yıldırım, 1998:136).

Teknolojik seviyenin yarattığı imkân ve fırsatlar yaratmakla kalmamakta, aynı zamanda küresel kültürün gerçekleşme olasılığını da arttırmaktadır. Teknolojik buluşların örnekleri olan internet, belgegeçer makinaları, uydular ve kablolu TV, eski ulusal sınırları önemsizleştirmektedir. Dünyanın farklı bölgelerinde faaliyet sergileyen küresel ölçekteki şirketler, her nerede yaşıyorsa yaşasın vatandaşların anlayış ve rüyalarını şekillendiren bir yapı kazanmıştır. Bunun nedeni ise elde etmiş oldukları güce bağlı olmaktadır.

Elektronik iletişimin yarattığı yeni teknolojiler; bilgiye erişimi, medya ve internet vasıtasıyla, devrim sayılabilecek tarzda değişim ortaya çıkarmıştır. Bunların sonucuyla da, bilgiler fiilen aynı kullanıcının hizmetine daha kolay bir biçimde sunulmakta ve her geçen gün herkes tarafından sınırlama olmaksızın erişilebilme imkanı ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda; bireyler, gruplar, şirketler ve bütün toplumlar, bugüne kadar, hiç görülmemiş tarzda şebekeleşmiş bir biçimde etkileşim kurmaktadır.

Sonuç

Dünyanın dönüşümü diye ifade edilebilecek olan küreselleşme olgusunun gelişimi ve güçlenmesi üzerinde etkili olan pek çok faktör vardır. Bu faktörler çok çeşitli olduğu için tasnif edilemesi gerektiği düşünülmektedir. Bu düşünceye göre iki kategoride bu faktörleri toplamak mümkün olmuştur. Birinci kategori ekonomik faktörler iken ikinci kategori teknolojik faktörler olarak düşünülebilir.

Ekonomik olarak küreselleşmeye güç kazandıran ulusötesi şirketler ve dünya ekonomisine yön veren uluslararası kuruluşlar bu kategoride değerlendirilebilir. Microsoft, IBM, Toyota, General Motors başta olmak üzere dünya ekonomisinde ülkeler, hatta kıtalar kadar güç sahibi olan bu kuruluşlar, aynı zamanda, birer finans devi olarak öne çıkmaktadır. Bu finansal güçleriyle Dünya Ticaret Örgütü, Uluslararası Para Fonu gibi kuruluşlar nezdinde de pay sahibi olan bu ulusötesi şirketler ve kontrollerindeki uluslararası finans örgütleri ekonomik yönlü güç kaynaklarını oluşturmaktadır.

İkinci güç kaynağı ise teknolojik faktörlerdir. Teknoloji ile barışık olmak küreselleşmeyi daha iyi anlamak anlamına geleceği için, teknolojik seviye de çok önemlidir. Çünkü küreselleşme olgusu teknolojik devrim türü olan elektronik iletişim devriminin bir ürünü olarak açıklanabilir. Ancak teknoloji de finans ile gerçekleştirilme şansına sahip olan bir alandır. Bir bakıma parasal kaynağınız olmadan teknoloji ile barışık olma şansınız bulunmamaktadır.

Bu iki faktör aslında birbirini besleyen ve teikleyen bir yapıya sahiptir. İnsanlar hem ekonomik hem de teknolojik anlamda gücü birlikte yakalayabilme şansı bulmaktadır. Üretimin, sermayenin, yatırımın, ar-genin kontrolüne sahip olan teknolojik seviyenin de en güçlü adresi olacaktır. Bu bildiri ile anlatılmak istenen şey de tam budur. Ekonomik anlamda güçlü olmanın yanı sıra teknolojik anlamda güçlü olan kişi, kurum, grup, toplum ve devletler küreselleşmenin de lokomotifidir. Yani takip edilen kategoride olmaktadır.

Kaynaklar

Aslanoğlu, Rana (1998). **Kent, Kimlik , Küreselleşme**, Asa Yayınevi, Bursa

Baştürk, Şenol; “Bir Olgu Olarak Küreselleşme: Sorunlar ve Bir Çözüm Önerisi:

Yönetişim, internet: <http://www.isguc.org/senoll.htm> Alındığı tarih:20.03.2002.

Eroğlu, Feyzullah (1999). ” Küreselleşme Süreci ve Kimlik Krizi”, Türk Yurdu, Mart-Mayıs 1999, Cilt:19, Sayı:139-141, s.147-151

Hirst, Poul ve Thompson, Grahame, (2000). **Küreselleşme Sorgulanıyor**, Çev. :Ç. Erdem ve E. Yücel, Dost Kitabevi Yay. Ankara.

Kazgan, Gülten (2000). **Küreselleşme ve Ulus Devlet-Yeni Ekonomik Düzen**, İstanbul.

Keyman, E. Fuat-Sarıbay A. Yaşar (1998) **Küreselleşme, Sivil Toplum ve İslâm**, Vadi Yay., İstanbul.

Kongar, Emre (2002) “Kültür ve Biliminsanın Sorumluluğu”, Emre Kongar’ın İnternet Sitesi, internet: http://www.kongar.org/makaleler/mak_kulb.php, Alındığı tarih:01.04.2002, s.1

Kozanoğlu, Hayri (2002) “Küreselleşme ve Uluslarüstü Sermaye Sınıfı”, **Doğu Batı**, Dergisi, Yıl:5, Sayı:18, s.165-174.

Robertson, Roland (1998), **Küreselleşme: Toplum Kuramı ve Küresel Kültür**, (Çev. Ümit Hüsrev Yolsal), Bilim ve Sanat Yay., Ankara Talas, Mustafa (2005), “*Küreselleşmenin Sonucu Olarak Türkiye’de Kimlik Krizi*”,

Tabula Rasa Felsefe-Teoloji Dergisi, Yıl:5, Sayı:14, Mayıs-Ağustos, s.99-115.

Ulagay, Osman (2001). **Küreselleşme Korkusu**, Timaş Yay., İstanbul.

Yıldırım, Zekeriya (1998). “ Türkiye Dünyanın Neresinde?”, Açık Oturum, **İktisat Dergisi**, Temmuz, Sayı:380, s.136-139.